

СТРЕМЕЖ

СПИСАНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРА,
УМЕТНОСТ И КУЛТУРА

2018

Година LXIV, број 2

Издавач:

Национална установа – Центар за култура
„Марко Цепенков“ – Прилеп

За издавачот: Менче Караџоска, директор

Редакција:

Габриела Стојаноска-Станоеска (главен и одговорен уредник),
Јовица Тасевски-Етернијан и Иван Антоновски (уредници)

Лектор: Фросина Крстеска-Милева

Дизајн на корица: Дарко Талески

Техничко уредување: Сузана Крстеска

Секретар на редакцијата: Владо Крстески

Ракописите не се враќаат

Издавањето на списанието е овозможено со материјална поддршка од Министерството за култура на Р. Македонија.

СОДРЖИНА

ПОЕЗИЈА

Катица Кулавкова: Песни	5
Линдита Ахмети: Песни	9
Николина Андова-Шопова: Песни	13

ПРОЗА

Блаже Миневски: Песна	16
Билјана Тинтоска: „Кај што реката го бакнува небото“	20
Иван Антоновски: Зошто венеат цвеќињата	27

НОВИ ГЛАСОВИ

Борислав Јарчевски: Песни	35

ПРЕПЕВИ*ПРЕВОДИ

Иван Добник: Песни	37
Гокченур Челебиоглу: Песни	42
Нора Гомрингер: Песни	48

КРИТИКИ * ЕСЕИ * СТУДИИ

Максим Каранфиловски: Кон зборникот „Како го читам Конески“	54
Лидија Капушевска-Дракулевска: Пет прошетки низ поетската шума на Зоран Анчевски	61
Габриела Стојаноска-Станоеска: Митски фигури во прозата на Тања Урошевиќ	68

IN MEMORIAM

Милан Ѓурчинов	109
Можности и перспективи на вредносната критика во современата литература	112
Бобан Карапејовски: Определувања	121
Горан Стефановски	127
Димитар Ѓорѓиевски: Она што го мислам, а Горан го напишал пред да го помислам	129
Иван Антоновски: Писмо до човекот кој беше пред своето време	136

Бобан Карапејовски

ОПРЕДЕЛУВАЊА

(На Милан Ѓурчинов, 1928–2018)

Додека се луѓето живи, треба да се слават и да се удостојуваат со должното внимание: да им се приредуваат соодветни и достоини манифестации во нивна чест, да им се посветуваат специјални броеви во списанија, да се издаваат зборници... Откако ќе нè напуштат, веројатно треба да се сеќаваме интензивно на нивните дела, онолку колку што нè задолжиле. Некои го имаат и проклетството или пак, најголемата среќа, да се сеќаваат и на луѓето, на некои интимни релации, а не само на нивната продукција. Впрочем, она „ин мемориам“, кое често ни раѓа или ни ги буди потиснатите асоцијации за смртта, значи токму тоа – во сеќавање! Затоа, јас сакам да се сеќавам на Милан Ѓурчинов. За неговиот лик и дело, луѓето можат да се информираат и да прочитаат од неговата биографија. Но, сеќавањето е нужно интимна категорија, зашто е оптоварено со огромна субјективност, – та, нели сме сите ние субјекти и субјективноста ни е инхерента!? – таа го има минато филтерот на разумот, но и на дразбите што ни ги предизвикале тие моменти токму во моментот кога се случувале, а кои останале во нашата меморија како спомен вреден за спом(е)нување.

Академик Милан Ѓурчинов беше професор. Не како професија, туку како определба, како чувство, како порив. Затоа за мене, од почетокот на нашата соработка, па до неговите последни денови, тој беше Професорот. Така му се обраќав. Зашто, благородноста на учителството ја надминува човечката широчина, колку и да е таа изразена и голема кај луѓето. Има нешто отаде кај добрите даскалки. Има некое вдахновение, кое не е овоземно. А, Професорот го имаше тоа: со часови сме седеле и сме разговарале на познати и непознати теми: Зошто ја избрал книжевноста како животна определба? Каде е таа денес? Што се случува со книжевната критика? Дали во Македонија таа е клинички мртва и се чека нејзиното конечно скончание? Или само се сокрила и чека да исплива и повторно да го освои просторот (во книжевноста)? Кој е неговиот омилен поет? Како се попу-

ларизирала македонската книжевност во годините кога бил особено активен? Зошто беше и како реши да остане доследен на марксизмот и тогаш кога најголемите заговорници на оваа идеја во нашиот (културен и политички) простор се посипуваа со пепел или играа на картата на колективна амнезија и се откажуваа од нивната дотогашна претпочитана и владејачка парадигма? И уште безброј теми.

Роден во 1928 година во Белград, во семејство кое негувало високи интелектуални, но и морални вредности (татко му бил инженер со диплома од Сорбона со потекло од подјабланичките села, а мајката потекнувала од охридска градска фамилија), мошне рано младиот Ѓурчинов дошол во контакт со книжевноста. Веројатно, општата семејна атмосфера придонела кај него да се роди таа желба да прочита страница повеќе, да се разбере, па дури и да се потруди да напише нешто. Но, и не сосема. Како што пишува во својата автобиографска белешка на крајот на книгата со парадигматичен наслов – *Определувања* (Скопје, 1969): „Во детинството литературата многу не ме интересираше. Толкувана од учителите и професорите, таа не заслужуваше за неа човек нешто да жртвува. Дека книжевноста може да биде поинтересна од игрите и географијата ми објасни постарата сестра, чиешто состави предизвикуваа восхит во гимназијата“. И, тука доаѓаме до првиот куриозитет: во средношколските денови Ѓурчинов се запознава со Ацо Караманов. Се спријателуваат и се договараат: Ацо ќе пишува поезија, а Милан проза. Во истата автобиографска белешка од погоре, споменува дека напишал расказ за ослепените Самоилови војници. Јас не можам да се сетам дали е тоа фамозниот расказ за кој ми зборуваше, кога по една негативна критика од Караманов за прозата на средношколецот Ѓурчинов, паѓа одлуката – по сугестија на Ацо! – прозаистот треба да се преориентира кон критика. И така, една адолесцентска избрзаност веројатно нè лиши од исклучително добар автор, кој тоа го покажува на страниците на книгата што ја пишува како омаж за својата сопруга, Аница Чилиманова-Ѓурчинова, многу години подоцна (*Annette*, Магор, 2015), – но ни подари одличен критичар. Иако, приказната е сосема клише, за што и самиот знаеше да се подбива, дека неуспешните книжевни автори – писатели, стануваат критичари. Но, 70 и кусур години потоа, тој ни покажа дека воопшто не било така. Мрачниот и

генијален Караманов не е заслужен само за сопственото поетско портфолио туку и за поттикот за животниот повик на Милан Ѓурчинов – критиката. Всушност, повеќе од Професорот, тој така сакаше и да го знаат и да го препознаваат како – Критичарот.

И, така, во време на критизери и на сериозна криза на критиката, треба да се потсетиме на неговите исчекори и храбри опонирања, бунтовнички потези и подвизи, во времето кога модернизмот, на кој тој му принадежи и, уште повеќе, го претпочита и го промовира и популаризира, не е на добар глас, зашто владејачкиот соцреализам не гледа благонаклоно кон ова естетско исчекорување. Како што, подоцна, и тој не гледаше со симпатии кон постмодернизмот, иако знаеше да издвои домашни автори што и во тоа струење успеале нешто да постигнат. Сепак, борбата против догматизмот (соцреализмот) не е иста со борбата на различни естетски сензибилитети (модернизам – постмодернизам). Оваа вторава знае да биде и поттикнувачка, зашто преку дијалектичките релации кои ги содржи стварноста и нивната вечна борба за превласт, всушност, се пристапува кон естетски, уметнички, создавачки, па и културен и научен прогрес.

Ѓурчинов се залагаше за критика на вредностите. Претпочиташе аксиолошки пристап и се објави против оние критичари кои не даваат свој вредносен суд, туку со апаратот на структурализмот само го опишуваат делото. Еднаш Влада Урошевиќ за економијата ми ја кажа интересната теза и споредба со теоријата на литературата: се работи за системи што одлично функционираат кога треба да се опише, но не и да се создаде – вие можете да го деконструирате делото до најситниот составен дел, но според истата формула не можете да го реконструирате или, независно, да конструирате некое ново (како и во економијата, која не создаде систем чија примена нужно ќе води до економски успех). Всушност, ова ни покажува дека креацијата не може да биде подложена само на формула. Иако, и незнаењето и неформулаичноста не можат да се правдаат со извесна уметничка/авторска слобода. Па, така, можам да кажам дека Ѓурчинов, по својата лична природа и по начинот на функционирање, а и според научните принципи за кои се залагаше, беше приврзаник на мерата. Кога се пројавив против мерата (убавото треба да биде апсолутно и безмерно, како што грдото не смее да постои!), се потсетив дека е тоа невозможно во антропоцентрич-

ниот свет, во кој естетиката е растеглива и неегзактна, а ако стане егзактна, тогаш нема да има позитивен признак.

Првпат се сретнавме на почетокот на 2011 година. Соработувавме речиси осум години, првично на проектот Целокупни дела на Блаже Конески (критичко издание), но потоа на сè и сешто, отворајќи се и емотивно и интимно за разни луѓе и доживелици. Кога ќе му опонирав дека е премногу претпазлив, дека е мошне внимателен и дека секогаш има резерви кон луѓето што ги запознава, околностите како да правеа завера и брзо-брзо се покажува дека имал целосно право. А, тоа не беше никаква метафизика, ниту завера на боговите спроти мене, туку просто искуство, кое често ми го пренесуваше, кажувајќи ми извесни (добро чувани) книжевни и општествени „тајни“. Некои вистински, без наводниците, некои повеќе анегдоти. Често му велев да ги запише, зашто никој нема да ми верува кога ќе ги споделувам со светот, ако сака така биологијата, па си заmine пред мене (разликата беше точно 59 години!). Ми остави некаков премолчан аманет, не пишувајќи ги, но и не прекорувајќи ме да ги заборавам во мигот кога ми ги кажал, со текот на времето, кога ќе имаат своја функција, некои од нив да ѝ ги раскажам на македонската културна и општествена јавност. Една веќе споделив и таа е сведоштво за сериозните напори за популаризација на Македонија и на една тогаш млада култура во светот, но и на нашиот менталитет, каде што секој сака да биде важен и притиска да биде застапен, да биде издигнат, да му се прават хвалоспеви, и самиот свесен за унижението од историска дистанција. Ама, Ѓурчинов знаеше да се бори и да се избори со, односно против – тоа. Имено, се случува една непредвидена околност, па по банкротирањето на францускиот издавач со кого македонската страна била во преговори за издавање антологија на македонската поезија во Париз, нашата страна се наоѓа во незавидна позиција да бара нов интересент, кој би сакал да ја приопшти оваа млада литература (во смисла на временската отсечка по стандардизација на македонскиот јазик). И, кога во тоа помага Француската комунистичка партија, а високата функционерка на Партијата го прашува Ѓурчинов дали Македонија навистина има толку многу антологиски поети колку што се застапени во изборот што ѝ го нуди, на вештата вербална акробатика на Професорот да не признае дека, сепак, има малку

повеќе автори од тоа што заслужуваат, таа поентира: „...дека, Франција нема толку антологиски поети, шер ами!“

Си спомнувам и како се запознавме, се сеќавам и на долгите разговори, особено за дневната политика, но и за идеологијата, која се повлекува и која сè помалку ја има дено-вие кај политичките партии, за местото на културата во нивните програми, но и за иронијата – владејачката парадигма на денешницата да има зацртан план за разнебитување на парадигмите. Водевме разговор и пред публика: на првата „Друга приказна“ (книжевен фестивал, посветен на малите фикции во 2016 г.) темата беше: Книжевноста и активизмот/политиката. Го прашав дали кога авангардата ќе победи и ќе стане меинстрим (=вислејачка парадигма), ги користи истите средства како оние што биле поразени од нивна страна за да се одржи и да владее што подолго (макар и со добра идеја/намера)!? Зашто, реков, и модернистите еднаш победија, па станаа цел за некои нови генерации. Но, тој беше вистински модернист: се согласи, и се заложи, и го охрабри натамошното продолжување на циклусот, зашто само така ќе се доживее нужниот прогрес.

Ѓурчинов беше белградски ученик, скопски доктор по филологија, љубљански, московски и париски специјализант; единствен Македонец што бил претседател на Меѓународниот славистички комитет (2003–2008), што овозможи кај нас да се одржи и големиот Меѓународен славистички конгрес (Охрид, 2008); основач на Катедрата за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет (1980); доајен на МАНУ (1988 – дописен член, 1994 – редовен член). Токму за МАНУ често знаеше и критички да се произнесе, но воден само и само од желбата за подобра национална академија.

Професорот беше заколнат марксист: иако со потекло од имотно граѓанско семејство, чувствувајќи ги последиците од нерамноправноста и нееднаквоста поради желбата за профит, тој се определува за социјалната еднаквост како свој морален императив, како свое *вјерују*. И, за разлика од многумина, остана доследен на тие идеали.

Во првата белешка за него по смртта напишав: „Се проштавам од акад. Милан Ѓурчинов. Ете, доаѓаат и такви денови. Животот минува толку брзо што дури и ние што закоп со очи не

сме сакале да видиме, сме остареле доволно за да се збогуваме од луѓе што сме ги запознале на релативно зрела возраст.

На 25 јули, рано наутро, добив порака од Анастасија, ќерката на Ѓурчинов, во која ми ја соопштува веста дека тој реши да не напушти. И, знаејќи го Мишко, слободно прогласувајќи се за негов најблизок соработник последниве 7-8 години, сигурен сум дека не сакал да не напушти и се борел до последниот миг да остане со нас и да придонесе најмногу што може во полињата во кои беше суверен. Неговото привремено напуштање е само интермецо, зашто ќе не чека таму некаде за да ни биде и професор, ама и пријател. А, неговите дух и дело, никогаш нема да си одат од оваа димензија“.

А, во последниот In memoriam, заклучив, споменувајќи го Критичкото издание на Конески: „Така јас го запознав Милан Ѓурчинов: од почетокот на 2011 година соработувавме на овој проект. Така го запознав Професорот, а ја имав и среќата многу брзо по тој студен и сув февруари, да го запознаам и Мишко. И, знам дека е тоа ретка привилегија, која тој ја чуваше за одбрани луѓе. Се чувствувам како избран од него со тоа што Професорот ме доживуваше и како пријател“.

„Уметноста мора да биде верна на себеси. Таа не е ничија слугинка“, напиша Ѓурчинов уште во 1954 година. Тој се залагаше, сартровски, за ангажирана уметност. Само неграмотните или прислужниците од редот на уметниците кои им се додворуваат на општествените силници можат да видат contradiction in adiecto во овие две водилки. Ангажираната уметност е господарот, а не слугата. Тоа е клучот за разгатнување на тајната на овие два постулати на Ѓурчинов.

Нека му е вечна славата и нека се помни неговиот придонес за господарката Уметност „додека светот светува и векот – векува“.